

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՈՒԽՏԱՏԵՂԻ ԿՐԾԱՆԻՍՈՒ

ԽԻՇՈՒԹՅՈՒՆԻՆ ԱՐԽԱՐԿԱԿ ԽԱՆԱԳՐՈՅ.

Ի բազում ամաց հետէ շինութիւն նորոգ հիմնարկեալ Եկեղեցւոյն Կրժանխու սուրբ Աստուածածին ուխտատեղոյ եղելոյ մերձ Տփլիսայ՝ թէ և հասեալ էր որմուքն մինչև ցվերին տեղիս կամարացն, այլ ի չղոյէ գումարաց և բաւականին արդեանց՝ առաստաղն նորին մնացեալ էր տակաւին անկատար, և ծածկեալ փայտեայ ծածկութիւ և հողով. բստորում ի ներքուստ և արտաքուստ էր ի կարի անշուք գրութեան. սակայն յանցեալ ամի օգնութեամբ աստուածախրաց հասուցաւ յաւարտ շինութիւն առաստաղաց եկեղեցւոյն հոյակապ և սաղաշէն յօրինուածովք և կղմարեայ ծածկութիւ. ընդ սմին շրջապատեցաւ ի վերուստ որմոցն երկողունց ժեշտեայ կիսախողովակաւ վասն անձրևոյ ջրոյն. իսկ և ներքուստ տուաւ լեւուլ գաջիւ գործունս սեղանոյն, և նորոգ շինեցաւ գեղեցկաւ յարմար խաչկալ բեմին. յորում միջոցի բաց յարդեանց եկեղեցւոյն և մասնաւոր տրոց զանազան անձանց բարեպաշտից ի գործ եկելոյ ի վերայ շինութեանց նորին, հետեւեալ ազգասէր անձինք արարեալ են զնշանաւոր նուիրատուութիւնս յօգուտ շինութեան եկեղեցւոյն. ա) Պաշտօնաթող պարուչիկ Պայծառափայլ Կնեազ Յակոբն Ալէքսեան Խօջամիսասեանց ընծայեաց զբասն և հինգ հազար կղմինտր արժողութեամբ հինգ հարիւր րուրչոյ, վճարելով յիւրմէ սեփականութենէ և զվարձս կրելոյ զայնոսիկ մինչև ցուխատեղին, բաց յայնցանէ ի վերայ շինութեան ժեշտեայ կիսախողովակի արարեալ է յիսուն րուրչի ծախս. բ) Տոհմական Պատուաւոր քաղաքացի Յովհաննէս Տէր Աստուածաբանն Տէր Աստուածատրեանց ի վերայ շինութեան խաչկալի բեմի եկեղեցւոյն և լեւելոյ գաջիւ սեղանոյ նորին արար զծախս հարիւր վաթսուն րուրչիս արծաթոյ, և գ) Տփլիսայ քաղաքացի Միքայէլն Աւետիքեան Ծատուրեանց ընծայեաց ի պէտս ծածկութի փայտեայ և սրածայր փղբրիկ գմբէթի եկեղեցւոյն ժեշտ յիսուն րուրչի արծաթոյ. Զայսմ աստուածահաճոյ նուիրատուութենէ յիշեայ Բարեպաշտօն անձանց հաղորդեալ Խմբագրութեանդ Արքայապետարանի խոնարհարար խնդրեմ միջոցաւ ամսադրոյ հրատարակել ի լուր մերազնեից ի խրախոյս նոցին առատաձեռն նուիրատուաց, և ի բարի օրինակ պղոց:

Արշանէստ - Ս. Աճաթին ուխտապետ

Յովհաննէս Վահանայ Ս. Շ իշանէանց

Ի 11-ն Ապրիլի 1871-ի

Ի Տփլիս:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑ ՀԱՅՈՑ

ՂԱՐԱՐԱՂՈՒ.

ԽԻՇՈՒԹՅՈՒՆԻՆ ԱՐԽԱՐԿԱԿ ԽԱՆԱԳՐՈՅ.

Այս երեւելի Դպրոցը՝ մեր Ազգային միւս դպրոցաց օրինակի պէս՝ իւր սկզբնաւորութենէն ի վեր զանազան շրջաններ ունեցել է: Մենք այստեղ անցելոյ վերայ խօսելու միտք չունիմք, վասն զի ազգին մեծագոյն ողջամիտ մասին քաջայայտ է. միայն պարտ կհամարեմք ներկայիս վերայ մէկ քանի տեղեկութիւններ հաղորդել Ձեզ:

Արդէն յարտնի է որ Աւհաբաւ Հայրապետն ազգիս Տէր Գէորգ քաջ գիտելով թէ՛ մի ազգի բարոյական և նիւթական երջանկութիւնն կրդիի Դպրոցներեց, վասնորոյ իւր Հայրաքննամ հոգատարութեամբ, իմաստուն և նախատես խորհուրդներով և բարեհամբոյր խրախուսանք իւր ամեն ծայրագոյն զբաղմունքներեց աւելի այս գերագոյն գործառնութեան, այն է Դպրոցաց բարեկարգութեան հաստատութեան ուշադրութիւն դարձրել է, ինչպէս որ ազգային լրագիրք անդադար մեղ կձանուցանեն: Ասան զի մէկ կողմից Գերագահ Մայր Աթոռոյ ուսումնարանը շինելու, միւս կողմից ամեն Հայաբնակ քաղաքաց Դպրոցները պայծառացնելու և ծաղկեցնելու տրեւում է, որոնք իւր Ազգասիրական ջանից անեղծ և կենդանի յիշատակներ կարող են լինել:

Այս ազգաշահ խնամածութիւնը վայելեց նաև Ազգային Հոգեւոր Դպրոցն Հայոց Ապարադու, որնոր նոյն Աստուածարեալ Հայրապետի քաջալերութեամբ և տեղւոյս Առաջնորդ Արքազան Սարգիս Երեքպետկոպոսի արթուն և բաղմափորձ գործունէութեամբ և ազգասիրական ջանքով մի ուրախատիթ և զրեթէ իւր առաջին շրջաններեց տարբեր և յառաջագէմ շրջան և ուղղութիւն ստացաւ:

Այս բարերաստութիւնը նախընթաց 1870 թուականի Սեպտեմբեր տանից սկսաւ վայելել. Դպրոցական հորիզոնի վերայ կարճես մի կենսատու աւրե ծագեցաւ շնորհիւ նորուն Աւհաբաւութեան. որով այս բարոյական պարտիզի բանական բոյսերը սկսան վերընծիւղել, աճել և զարգանալ, մէկ խօսքով մի Հայ վարժարանի սեպհական յատկութիւնները սկսան սորա մէջ երևել, վասն զի աշակերտներ սուղ միջոցի մէջ այլ և այլ ուսմանց ևս առաւել Հայկաբանութեան մէջ սքանչելի հրակայաքայլ ընթացքով առաջ գնացին:

Դպրոցը առ այժմ՝ կր բաղկանայ երեք դասարանից և մէկ նախակրթարանից, որոց մէջ կուսանին այժմ երկու հարիւրի չափ աշակերտք, որոց ուսանելի առարկայքն են՝

Արօն.

Հայերէն.

Ռուսերէն.

Գաղղիներէն.

Պատմութիւն Հայոց.

Աշխարհագրութիւն Հայաստանի.

Թուարանութիւն.

Ընդհանուր Աշխարհագրութիւն.

Ընդհանուր Պատմութիւն.

Վայելչագրութիւն.

Երգեցողութիւն.

Այս առարկայից համար իւրաքանչիւր ամսին ըստ օրինակի բարեկարգ Գաղղացի վարժապետաց համահաւան վկայութեամբ, տեսչին կողմանէ աշակերտաց, ըստ իւրաքանչիւրոց արժանաւորութեանց վկայականներ են տրւում: Իսկ նախակրթարանի մէջ Հայերէն և Ռուսերէն լեզուաց կարգաւորեալ ընթերցանութիւնք և վայելչագրութիւնք և թուարանական նախադիտելիք: Այս ամենայն ուսմանց դասախօսութիւնները ըստ ամենայնի գործնական եղանակաւ կաւանդուին միակերպ դասական գրոց վերայ, հետի ամենայն մեքենական կրկնութիւններէ: Աշակերտաց բարոյականութեան վերայ սաստիկ մտադրութիւն է լինում որպէս զի իրեւ Հայաստանեայց ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյ հարազատ օրդիք, և իրեւ ճշմարիտ Հայ դարգանան, հետի ամենայն նորամուտ սովորութիւններէ և օտարոտի ղեղճմունքներէ համաձայն ցանկութեան Աւհափառ սուրբ Հօր և Առաջնորդի վիճակիս. և այս նպատակին հասնելու համար ոչ ընկերական կենաց և պահանջմանց հակառակ խտտութիւններ և բարբարոսական պատիժներ ի գործ են դրւում, և ոչ էլ մեղկութեան, անբարոյականութեան և լեւեմամտութեան առիթ տալու համար փայտայանք և տարապոյման քաղցրութիւն, այս պատճառաւ ամենայն շարաթ օրը բոլոր վարժապետները և վերակացուն, երբեմն ևս հոգաբարձուները իւրաքանչիւր դասատանց մէջ ատենան կազմելով, աշակերտաց վարքը առանձին առանձին քննութեան առնելով, նոցա երբեմն սիրալիր յօրդորներ և երբեմն յանդիմանութիւններ տալով՝ իւրաքանչիւրոց վարուց նշանադիմները կարճանագրեն մատենի մէջ, և այս եղանակը քիչ ժամանակի մէջ մեծ ազդեցութիւն արաւ աշակերտաց ընթացից վերայ:

Սիրելի է նշելու աշակերտաց ամենայն կիրակի օրը ուսումնարանի մէջ վարժապետաց բարոյական և ազգային ատենախօսութիւնները ըսելուց յետոյ՝ ուղիւ կարգապահութեամբ և կրօնական երկիւղութեամբ ևս եկեղեցի գնալը տեսնելով մանաւանդ մեծի պահոց միասին հանգրձ վարժապետք սուրբ Հաղորդութեան դիմելը: Գովեստից արժանի է նաև Գաղղիս երգեցողութիւնը, վասն զի ամեն կիրակի եկեղեցական բնմն սոցա քաղցրաձայն երգելով և միայնակ դարձութեամբ փառաւորում է ըստ օրինակի Տաճկաստանի Հայոց եկեղեցեաց, որոց համար տեղոյս Ագուլեաց եկեղեցւոյ պատուարժան երեսփոխանն պ. Գրիգոր Աւրևանցն՝ սոցա համար միակերպ շաղիկ կարել

տուաւ: Գոհութեան արժանի են նաև Գաղղիս Հոգաբարձուք, որք Աւհափառ սուրբ Հօր պաշտելի Առնդակաւ այս պաշտաման մէջ հաստատուելով այս աշխուական և ազգային պարտաւորութիւնը անթերի կատարելու փոյթ են տանում:

Ցանկանում էի ապաքէն, . . . խմբագիրք, Գաղղիս ներկայ բարերաստ վիճակից լիակատար և մանրամասն տեղեկութիւն տալ Ձեզ, սակայն այս չափս այժմ բաւ համարելով, կ'ընդունւմ ընթերցողաց անձամբ հետաքրքիր լինել իմանալ այցելուներից, և եթէ դէպք բերէ անձամբ տեսնել. վասն զի անսուտ է Բրիտանական վճիռն "Աչ կարէ քաղաք թագչիլ, որ ի վերայ լերին կայցէ": Բայց ի վերայ այս ամենայնի իրեւ մասնաւոր ապացոյց ներկայ յառաջագիմութեան Գաղղիս, աշակերտաց չափածոյ խաղիքը կուղարկեմ Ձեզ, զորս յօրինեցին, և Բրիտանոսի սուրբ Յարութեան օրը ի ներկայութեան Արքաղան Առաջնորդի վիճակիս և բազմախումբ պատուամեծար ժողովրդականաց ի նուէր բարեաց և երախտեաց Աւհափառ սուրբ Հօրն կարգացին, և շնորհակալութեան արժանի եղան, որոնք իրենց եթմամանայ աշխատութեամբ Հայկաբանութեան մէջ յառաջագիմելուն պտուղներն են: Ուստի իրենց այս չափածոյ գրուածները խորին խոնարհութեամբ կ'ուսուցանեն յուղերձ նորուն Աստուածարեալ Աւհափառութեան, զորս և կ'անդրեմ այս համառօտ տեղեկութեամբ հանգրձ ի խրախոյս աշակերտաց և յուրախութիւն մերս Հայազգեաց հրատարակել պատուական Արքաղան ամսագրոյ միջոցաւ *):

Սեփեռն Ժառանգայ Տէր Իսրայէլեանց

Ի 11 Ապրիլ 1871 -ի

Ի Կոնստանտնուպոլիս:

(Սոյն գրութեան ի վերջ՝ նորին Գեղարատուութիւն Սարգիս Ս. Արքեպիսկոպոսն ինքնաձեռագիր յաւելաւ հաճած է հետեւեալ վկայութիւնը ի մասին արդիւնաւէտ զարգացման Գաղղիս Արքախոյ որ ի Եւլալի):

Աւհափառ Հայրն մեր միշտ ցանկայ և հրամայէ մեզ բարեկարգել զուսումնարանն, և մեր ըստ չափու կարողութեանց մերոց ջանամք ի կատար ածել զսուրբ հրամանս նորա, սակայն հրաման Աւհափառին մերոյ և կարգադրութիւն մեր անխոնջ ջանիւ և աշխատութեամբ պսակէ պատուելի Մաղաքիա վարժապետն Պրոպանց և արքարանայ առաձն "գործին գործէ և արհեստաւորն պարծի". ուրեմն թէ ի կողմանէ Աւհափառ Հայրապետին և թէ մեր յարգանաց և շնորհակալութեանց արժանի է ըստ ամենայնի:

ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՐԳԻՍ:

(*) Մերմ ընդ մերմ ունիմք հրատարակել զայնս ի խրախոյս աշակերտաց:

Տ. ԽԻՔ.